

MINTAQALAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YO‘LLARI

Artikov Zokir Sayfiddinovich

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Real iqtisodiyot" kafedراسи mudiri, PhD*

Umirzoqova Sevinch Karim qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotasiya: Mazkur maqolada innovatsiya tushunchasi, mintaqalar iqtisodiyotining innovatsion rivojlanish muammolari, innovatsion rivojlanish jarayoni, innovatsion faoliyat tarkibi, viloyatlardagi innovatsion jarayonning statistik ma'lumotlariga oid tahlillar berilgan.

Kalit so'zlar: mintaqa, rivojlanish, xorijiy tajriba, iqtisodiy o'sish, innovatsiya.

Абстрактный: В данной статье анализируются понятие инновации, проблемы инновационного развития экономики регионов, процесс инновационного развития, структура инновационной деятельности, а также статистические данные инновационного процесса в регионах.

Ключевые слова: регион, развитие, зарубежный опыт, экономический рост, инновации.

Abstract. This article analyzes the concept of innovation, problems of innovative development of regional economies, the process of innovative development, the structure of innovative activity, as well as statistical data of the innovation process in the regions.

Key words: region, development, foreign experience, economic growth, innovation.

Inson har bir yangi narsadan qo'rqish bilan ajralib turadi. Bu ijtimoiy-psixologik beqarorlik kuzatilgan va yangisini joriy etish mavjud vaziyatga tahdid sifatida qabul qilingan o'tish davrida, ayniqsa inqirozli paytlarda ko'proq namoyon bo'ladi; Oxirgi statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1000 dan ortiq xodimga ega yirik korxonalar innovatsiyalar bo'yicha eng faol hisoblanadi. Buni yirik korxonalarining katta moliyaviy, ishlab chiqarish, insoniy va siyosiy resurslarga egaligi -o'z manfaatlarini himoya qilish qobiliyati bilan izohlash mumkin, bu esa ko'p jihatdan raqobat kurashidagi muvaffaqiyatni belgilaydi. Xorijiy kompaniyalar tajribasi ham yirik korxonalar va korporatsiyalar uchun innovatsion rivojlanish qulayroq ekanini ko'rsatadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. O'zbekistonning jahondagi iqtisodiy mavqegini yuksaltirish va raqobatbardosh ilm-fanni talab qiluvchi

mahsulotlar ishlab chiqarish orqali iqtisodiyotni sifatli rivojlantirish bevosita uning innovatsion faoliyatiga bog‘liq. Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, innovatsion faoliyat bilan shug‘ullanuvchi tadbirkorlik sub‘ektlarini qo‘llab-quvvatlash, davlat va xususiy innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun shart-sharoit yaratish muayyan tarmoqlarda texnologik yutuqni ta‘minlaydigan innovatsion rivojlanishga xizmat qiladi. Shu munosabat bilan maqolada mintaqaviy darajada innovatsion infratuzilmani tashkil etish va rivojlantirish bo‘yicha xorijiy tajriba ko‘rib chiqiladi. Hududning innovatsion rivojlanishini shakllantirishdan maqsad hududiy, shahar hokimiyatlari, ilmiy-texnikaviy tashkilotlar va tadbirkorlarning integratsiyalashuvidir. Mintaqaviy innovatsion infratuzilmani shakllantirish federal va mintaqaviy hokimiyat organlari uchun muhim vazifa hisoblanadi. Mintaqa innovatsion rivojlanishining xorijiy tajribasi. Xorijiy tajribani ko‘rib chiqish natijasida xorijda innovatsion infratuzilmani rivojlantirish natijalari bo‘yicha quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Mintaqa innovatsion rivojlanishini shakllantirish va rivojlantirishga yagona yondashuvga ega bo‘lmagan ko‘plab mamlakatlar (AQSh, Fransiya, Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Germaniya) uchun umumiy bo‘lgan narsa tadbirkorlik sub‘yektlarining innovatsion faolligini oshirish, iqtisodiyotning real sektoriga, ilmiytadqiqot institutlari, tadbirkorlar va hududiy hokimiyat organlarining o‘zaro hamkorligini rag‘batlantirish yuqori texnologiyalarni joriy qilishdir.

2. Innovatsion infratuzilma ob'ektlarini shakllantirish va rivojlantirish tendentsiyasi innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi.

3. Innovatsion infratuzilma tarkibiy qismlarining barqaror to‘plami: bilimlarni ishlab chiqarish va uzatish tizimi, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, infratuzilma va yuqori texnologiyali innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish mintaqaning innovatsion infratuzilmasini shakllantirish va rivojlantirishning umumiy modelidir.

4. Ilm-fanni talab qiluvchi va yuqori texnologiyali mahsulotlar yaratish bilan shug‘ullanuvchi tadbirkorlarga ko‘p bosqichli davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadi.

5. Mintaqaviy kompaniyalar, ilmiy-tadqiqot institutlari va davlat idoralari (hudud ichida ham, boshqa (bilimni talab qiluvchi) mintaqalar bilan ham) o‘rtasida aloqalarning shakllanishi yuqori texnologiyali mahsulotlarni yaratish va ularni xalqaro bozorlarda tijoratlashtirishga yordam beradi. O‘tkazilgan tahlillar turli xorijiy mamlakatlarda innovatsion rivojlanishni shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettirish imkonini beradi. Masalan, Fransiyada mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirish bo‘yicha maqsadli siyosat yuritish tajribasi shakllangan. Xorijiy mamlakatlar mintaqasi innovatsion infratuzilmasining muhim tarkibiy qismi ilmiy-innovatsion parklar bo‘lib, ularda kompaniyalar ilmiy-tadqiqot va tajribakonstruktorlik ishlari olib boradilar, startaplar yaratadilar, o‘zlarining ilmiy-tadqiqot ob‘yektlarini joylashtiradilar va pirovardida innovatsion mahsulotni yaratadilar. Xorijda fan va innovatsion parklardan tashqari biznes-inkubatorlar tarmog‘i ham mashhur. Biznes-

inkubatorlarning maqsadi rivojlanishning dastlabki bosqichlarida yangi boshlanuvchilar va kompaniyalar uchun zarur bo'lgan biznes xizmatlarini taqdim etishdan iborat. Biznes-inkubatorlarning asosiy g'oyasi intiluvchan tadbirkorlarga biznesni shakllantirishning barcha bosqichlarida – g'oyani ishlab chiqishdan tortib, uni tijoratlashtirishgacha bo'lgan davrda startaplarni amalga oshirishda yordam berishdan iborat. Ilmiy va innovatsion parklar sifatida biznes-inkubatorlar va shu kabi boshqa tashkilotlar dunyoning rivojlangan mamlakatlarida innovatsion infratuzilmaning muhim elementlari hisoblanadi. Misol uchun, Shvetsiyada Ideon ilmiy parkida (Lund metropolisi) Technopol nomli tashkilot joylashgan bo'lib, u erda turli sohalardagi mutaxassislar ishlaydi. Innovatsion Bridge tashkiloti tadqiqot va ishlanmalarni ilgari suradi va tijoratlashtiradi. Stokgolmda, Kista Science City shahrida Sting (Stokgolm innovatsiyasi va o'sishi) deb nomlangan axborot texnologiyalari biznes inkubatori joylashgan. Ushbu biznes-inkubator eng yaxshi innovatorlar va tadbirkorlarni jalb qilish, ularga biznesni rivojlantirishda samarali yordam ko'rsatish orqali zamonaviy firmalar yaratishni qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, Karolinska taraqqiyoti Stokgolmda Karolinska instituti tomonidan tashkil etilgan. Ushbu tashkilot Karolinska instituti tadqiqotchilari tomonidan amalga oshirilgan loyihalarni amalga oshirish uchun iqtisodiy va konsalting yordamini ko'rsatish uchun tashkil etilgan. Rivojlangan mamlakatlarda innovatsiyalarni tijoratlashtirish mexanizmini yaratishga katta e'tibor berilmoqda. Innovatsiyalarni tijoratlashtirish - bu ilmiy va ilmiy-texnikaviy faoliyat natijalarini joriy etish va bozorga yangi mahsulot va xizmatlarni kiritish bilan bog'liq faoliyatdir. Texnologiyalarni tijoratlashtirish mexanizmi kontseptsiyasining mohiyati texnologiyalarni fandan ishlab chiqarishga o'tkazishdan iborat bo'lib, bu innovatsiyalarning barcha sub'ektlarining faol o'zaro ta'siri va intellektual mulk huquqlarini amalga oshirish bilan mumkin. Intellektual mulk huquqlarini amalga oshirish shakllaridan biri bu kichik innovatsion va bilim talab qiladigan korxonalarini shakllantirishdir. Kichik va o'rta biznes yuqori texnologiyali yo'nalishlarda ishlab chiqarishni shakllantirish va rivojlantirishga hissa qo'shishga qodir. Zamonaviy iqtisodiyot eng muhim elementlarni aniqladi, ular axborotlashtirishdan tashqari, innovatsiyalardir. Bundan tashqari, venchur moliyalashtirish ko'magida kichik va o'rta biznesning innovatsion jarayoniga keng jalb etilmoqda. Kichik va o'rta biznes dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlari farovonligi va ijtimoiy va ijtimoiy qudratining moliyaviy asoslarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Kichik va o'rta biznes innovatsiyalarning asosiy manbai bo'lib, u o'z navbatida yangi g'oyalarni keltirib chiqaradi va uning rivojlanishi iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga imkon beradi. Hozirgi vaqtda iqtisodiyotning tarmoqlar va tarmoqlarga an'anaviy bo'linishi o'z ahamiyatini yo'qotib, klasterli yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda, bu esa hududning raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning eng samarali vositasiga aylanmoqda. Binobarin, innovatsion

klasterlarni shakllantirish va rivojlantirish amaliyotini tubdan rivojlantirish soʻzsiz manfaatdor va amaliy foyda keltiradi. Innovatsion klaster - turli tashkilotlarning (sanoat korxonalari, ilmiy-tadqiqot institutlari, jamoaviy foydalanish markazlari, tadbirkorlar, shahar va viloyat hokimiyatlari, ijtimoiy tashkilotlar va boshqalar) uyushgan guruhi. Klasterlarni yaratish natijasi yangi gʻoyalar, bilimlar, texnologiyalar va innovatsiyalarni tarqatish tizimini taʼminlashdir. Taʼkidlash joizki, barcha klaster aʼzolari oʻrtasida barqaror munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish ixtirolarni raqobatdosh ustunliklarga ega boʻlgan innovatsiyalarga samarali aylantirishning muhim shartidir. Xorijiy tajriba shuni koʻrsatadiki, klasterlar dunyoning koʻplab rivojlangan mamlakatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda katta rol oʻynaydi. Shunday qilib, AQSHda mintaqaviy innovatsion klasterlarni rivojlantirish iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Kanadada innovatsion klasterlarni yaratish ham iqtisodiy oʻsishning asosiy shartidir. Finlyandiya iqtisodiyoti klasterlikning yuqori darajasi bilan ajralib turadi. Bugungi kunga kelib, oʻrmon xoʻjaligi, axborot va telekommunikatsiya klasterlari Finlyandiya iqtisodiyoti uchun eng muhimi boʻlib, eksportning katta qismini taʼminlaydi va davlat yalpi ichki mahsulotining asosiy qismini yaratadi. Oʻzbekistonda davlat iqtisodiyoti va mintaqaviy innovatsion infratuzilmasini innovatsion shakllantirishning jahon tajribasidan foydalanish mumkin. Iqtisodiy va siyosiy rivojlanishning oʻziga xos xususiyatlarini, shuningdek, madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda maʼlum ijobiy isbotlangan yondashuvlardan foydalanish innovatsion infratuzilmaning hududiy rivojlanishini taʼminlaydi. Mintaqaning innovatsion infratuzilmasining tahlil qilingan xalqaro tajribasidan kelib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, Oʻzbekistonda mintaqaviy innovatsion infratuzilmani takomillashtirish uchun quyidagilarni taʼminlash zarur:

- ilmiy-texnikaviy, tadbirkorlik faoliyati va davlat hokimiyati organlarini birlashtirish;
- fan va ishlab chiqarish tashkilotlarining ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish;
- ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyatni rivojlantirishga byudjetdan tashqari investitsiyalarni jalb etish;
- tashqi va ichki bozorda raqobatbardosh boʻlgan innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarishni koʻpaytirish;
- ilmiy-texnikaviy va innovatsion faoliyat bilan shugʻullanuvchi kichik va oʻrta biznesning faol rivojlanishini ragʻbatlantirish;
- mintaqalararo va xalqaro ilmiy-texnikaviy hamkorlikni rivojlantirish;
- hududiy ilmiy va ishlab chiqarish resurslarini birlashtirish va ulardan hududni rivojlantirishning ustuvor yoʻnalishlarida foydalanish;
- tashkilotlarning faol innovatsion faoliyatga oʻtishi;

- mahalliy va hududiy hokimiyat organlari tomonidan ichki va tashqi bozorlarga chiqish uchun yuqori texnologiyalar sohasidagi ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash;
- intellektual faoliyat natijalarini institutsional-huquqiy asosda himoya qilish.

REFERENCES

1. Anderton D. 2018. Science in the city region: establishing Liverpool's life science ecology/ Regional Studies, Regional Science.
2. Батирова Н. Ш. "МИНТАҚА САНОАТИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ" Экономика и финансы (Узбекистан), no. 4 (136), 2020, pp. 161-169.
3. Ishmuhamedov A.E., Raximova M.R. Mintaqaviy iqtisodiyot: Darslik. – T.: Iqtisodiyot, 2010.